

TRENDS IN APPLYING THE RULES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Locotenent-colonel Roland-Dorian ENE

Departamentul pentru relația cu Parlamentul și informare publică

Abstract

The interdiction of the subjective right of the states to war (jus ad bellum) brought about important changes to the objective right of the armed conflicts, i. e. the abandonment of the preliminary unequivocal warning in favour a conditioned declaration of war or an ultimatum which contains a conditioned declaration of war. This is not only because of military reasons but especially because of political and juridical reasons (the interdiction of using the force and the assimilation of the war declaration and the ultimatum on the acts of aggression).

Applying the armed conflicts law in military operations means to use clear and logical rules, appropriate with each phase of the process and function of the sistem, so that the observance of the law to represent just a simple matter of order and discipline. The area where the armed conflicts law can be applied is determined taking into account the hostilities nature and intensity or the enemy strategic leadership assumed obligations.

Reforma pe care o parcurge Armata României determină noi viziuni asupra operațiilor militare din această eră a globalizării și integrării, în corelație cu evoluțiile din domeniul conflictelor armate și exigențele care decurg din angajamentul României de a acționa ca partener egal și credibil în operațiile de stabilitate și de sprijin extern.

Ortega J. Gasset ne povestește că pe la 1640, regele Spaniei, Filip al IV-lea s-a văzut pus în situația de a declara război Franței care, urmând politica lui Richelieu, îi combătea pretutindeni pe Habsburgi; dar înainte de a lua o hotărâre atât de gravă a convocat Consiliu Suprem al Castiliei pentru a asculta părerea înalților demnitari. Și-au spus părerea cu toții, ultimul fiind bătrânul cardinal Borja

care și-a început discursul cu fraza: „RĂZBOIUL, SIRE, ESTE LEACUL TUTUROR LUCRURILOR CARE NU AU LEAC”.

I. PLANIFICAREA ȘI DESFĂȘURAREA OPERAȚIILOR MILITARE ÎN ERA GLOBALIZĂRII ȘI INTEGRĂRII

Războiul este cameleonul care se adaptează la configurația sociopolitică actuală iar devenirea lui viitoare va fi violența primară. Septembrie 2001 a oferit doar o idee despre noile forme ale războiului și, acest lucru se va extinde în conceptul de demilitarizare gradată a conflictelor armate. Actele de război și criminalitatea au devenit unul și același lucru, războiul nu a mai creat porțițe pentru încheierea unei păci care să-l oprească. Reîntoarcerea la stabilitatea statală în lume la nivel mondial va fi singura cale de a frânge privatizarea războiului, creșterea simetriei în rândul strategiei și demilitarizării.

Războaiele celui de-al XXI-lea secol, în majoritatea cazurilor nu vor fi provocate prin puteri de foc majore și armamente sofisticate ci vor avea o tendință de a nu se ști momentul începutului și nici al sfârșitului. Se va face cu greutate distincția între părțile angajate în conflictul armat.

Nu se pot analiza conflictele armate moderne, în condițiile noilor riscuri și amenințări globale, fără o cunoaștere exactă a dreptului ce se aplică în aceste conflicte - dreptul conflictelor armate. Dreptul conflictelor armate fiind destinat să guverneze desfășurarea ostilităților este axat pe de o parte pe necesitățile militare și conservarea statului, iar pe de altă parte pe principiul proporționalității, care impune beligeranților obligații:

- de a nu provoca inamicului pierderi și distrugerii mai mari decât cele impuse strict de necesitățile militare;
- să nu folosească mijloace sau metode de război care ar produce asemenea efecte.

Dreptul conflictelor armate nu poate acoperi toate situațiile într-o manieră detaliată, el trebuie să fie abordat de către fiecare stat într-o perspectivă strategică. Situația strategică (geografică, demografică, economico-politică, militară) a statului este hotărâtoare în determinarea clasificărilor și precizărilor indispensabile respectării dreptului conflictelor armate.

Datorită implicării crescânde a populației civile în conflictele armate, dreptul conflictului armat modern a devenit subiect de preocupare comun pentru toate organismele și agențiile de stat încă din timp de pace.

Rolul și funcțiile dreptului conflictelor armate, în sens obiectiv nu este de a interzice războiul, ci de a-i micșora urmările distructive, de a împuțina suferințele ce le cauzează, de a elimina pierderile și pagubele inutile, deci de a asigura protecția drepturilor omului în caz de conflict armat.

I.1. ERA GLOBALIZĂRII ȘI INTEGRĂRII

Deși nu este unanim acceptată o definiție exactă a globalizării, aceasta poate fi percepută ca o lărgire, adâncire și accelerare a interconectării la scară mondială în toate domeniile vieții sociale contemporane. Un rol important ca mecanism determinant al procesului globalizării relațiilor socio-umane (începând cu primele forme de civilizație și până în prezent) i-a revenit puterii militare.

Aceasta a avut o importanță însemnată în ceea ce privește expansiunea teritorială a statelor și civilizațiilor. Industrializarea războiului și competiția geopolitică au determinat globalizarea fără precedent a conflictelor armate. **Globalizarea militară contemporană**, contribuie sub alte aspecte ale globalizării, la reconstituirea suveranității, autonomiei și democrației, adică la reconstituirea statului – națiune modern. În prezent se manifestă două tendințe divergente și în același timp complementare în ceea ce privește fizionomia războiului:

a). considerarea războiului ca fiind o înfruntare militară între două sau mai multe entități grupate în tabere beligerante, cu scopul de a impune una celeilalte voința prin lupta armată, desfășurată în unul sau mai multe teatre de operații;

b). considerarea războiului ca o înfruntare complexă (informațională, politică, economică, culturală, militară) între grupări flexibile (statale, nonstatale, alianțe, coaliții), cu scopuri și obiective diversificate, complementare sau opuse, în funcție de interese și grupări de forțe, cum ar fi:

- cucerirea și menținerea inițiativei strategice,
- controlul și gestionarea crizelor,
- stabilirea zonelor tensionate,
- construirea și chiar impunerea unei anumite ordini a lumii, bazată pe valori democratice, concomitent cu protecția mediului și a vieții;
- producerea de disensiuni,
- menținerea stării de confuzie, (profitabilă pentru grupările și rețelele transfrontaliere, nonstatale și teroriste);
- controlul economic, politic și informațional al unor regiuni, zone și chiar al întregii planete
- controlul marilor resurse energetice.

Mileniile de confruntări militare n-au schimbat până acum esența războiului și este posibil ca nici de acum înainte să n-o facă. Ceea ce s-a schimbat însă mereu, dar întotdeauna în spațiul dialecticii de confruntare, au fost doctrinele și conceptele, mijloacele de ducere a războiului și corespunzător lor, forțele. De aceea când se vorbește de războiul viitorului, trebuie să se facă referire la forțele și mijloacele care vor pune în practică conceptul de război, la sistemul de angajare, la amploarea spațio-temporală a acțiunilor și operațiilor, la caracteristicile acestora, la efecte și consecințe.

Este greu de stabilit dacă va exista un nou tip de război sau noi tipuri de războaie. Un nou tip de război ar presupune un nou tip de fenomen social care să determine existența. Dacă acest nou tip de fenomen social se numește globalizare

și concomitent cu aceasta fragmentare, ar rezulta noul tip de război care va avea două componente:

- globalizarea adică un război global ;
- fragmentarea, adică războaie fragmentare, frontaliere.

Poate și o confruntare complexă între civilizații, pusă la cale de grupări și rețele teroriste. Lumea se va confrunta în viitor cu tot felul de traficanți și de precepte fundamentaliste. Astfel, războiul va trebui să se înscrie și în aceste evoluții și să se constituie într-o soluție pentru deblocarea noilor situații strategice complicate și inflexibile. Este posibil ca războiul viitorului să îmbrace multe forme, de la confruntări violente, primitive din spațiul fundamentalismelor religioase, la competiția cibernetică și cosmică. Războiul viitorului va avea o arie foarte extinsă, depășind cu mult sfera confruntărilor armate violente din teatru. Se va înscrie într-un spectru foarte larg de acțiuni și reacții, într-un spațiu multidimensional prin care s-ar putea defini următoarele tipuri de confruntări: informaționale, cibernetică, psihologice, mediatice, economice, cosmice, culturale, genetice, geofizice, purtate prin mijloace militare, ș.a.

Pe măsură ce procesul globalizării avansează, războiul devine un mijloc al politicii comunității internaționale de impunere prin forță a unor decizii de gestionare violentă a crizelor și conflictelor. Acest fapt impune dezvoltarea armatelor profesionale și a componentelor internaționale integrate acestora, războiul bazându-se pe strategii de descurajare, pe efortul comunității internaționale de oprire a violențelor, pe folosirea dialogului, diplomației sau presiunilor politice, economice și militare pentru rezolvarea diferendelor.

Războiul militar va fi unul înalt tehnologizat utilizând pe lângă armamentul clasic, sisteme de arme și echipamente a căror funcționare se bazează pe noi forme de energie. Tipurile de războaie se vor diversifica, probabil în funcție de câte tipuri de entități se vor confrunta. Globalizarea facilitează expansiunea ideilor religioase. Puterea valorilor și a instituțiilor religioase a ajutat oamenii din multe regiuni ale lumii să reziste stării de insecuritate asociată cu declinul autorității tradiționale și schimbărilor economice rapide specifice globalizării.

Mulți specialiști afirmă că, de cele mai multe ori, violența așa-numită religioasă este de fapt un recul politic al globalizării ce accelerează renașterea identităților culturale și religioase odată cu creșterea fenomenului globalizării; avem de-a face cu o rată sporită a criminalității transnaționale și a terorismului. Acest fapt este determinat de inegalitățile economice și existența resurselor ce pot crea unora predispoziția de a participa în astfel de forme de acțiuni criminale, la un moment dat.

Chiar dacă numărul conflictelor intra și interstatale a scăzut în ultimii ani, conflictele zonale sunt o trăsătură definitorie a sfârșitului de secol XX și începutului de secol XXI, natura lor fiind preponderent etnico – religioasă. Conform unui studiu realizat de Centrul pentru Informații de Apărare la începutul anului 2005, în cele cinci mari regiuni ale globului se înregistrează 22 de conflicte armate majore și 28 de „puncte fierbinți”, care se pot transforma în războaie, având la bază cauze de natură etnică, religioasă, teritorială și/sau ideologică.

Globalizarea creează un nou context pentru exercițiul formal sau informal al puterii naționale. Instituțiile regionale și internaționale, actori nonstatali (în special corporațiile transnaționale și organizațiile nonguvernamentale) și chiar guvernele locale se folosesc de unele instrumente ale globalizării pentru a diminua monopolul statului sau a națiunii asupra puterii. O parte a puterii este transferată către scena internațională o altă către nivelul local, iar altă parte este folosită de către organizații și corporații pentru a putea influența politicile naționale.

Se remarcă faptul că în Europa, America Latină și Asia, acordurile economice regionale devin expresii dominante ale relațiilor dintre state, conferind structurilor de acest nivel o personalitate geopolitică. Globalizarea conduce de asemenea la apariția unor noi reglementări internaționale, extinde rolul și statutul unor organizații precum Organizația Națiunilor Unite sau a Organizației Mondiale a Comerțului. Sunt create noi instrumente pentru reglementarea conflictelor pe probleme economice, politice sau de securitate.

Totuși, în afara alianțelor sau a coalițiilor politico-militare, aranjamentele regionale de securitate se dezvoltă mult mai încet și există pericolul de a rămâne informale sau prea flexibile pentru a avea un puternic caracter normativ. Globalizarea nu elimină preocupările geopolitice tradiționale. Guvernele naționale și diverși actori nonstatali nu sunt motivate doar de câștigul economic, ci există încă multe conflicte politice asupra teritoriului, granițelor, competiției militare, resurselor, diferențelor culturale și etnice. Globalizarea reduce uneori aceste tensiuni, însă multe cazuri le exacerbează. Din acest motiv, actorii politico-militari ar trebui să promoveze noile riscuri, pericole și amenințări la adresa securității. Securitatea globală reprezintă un concept relativ nou ce este în același timp o oglindire a imaginii ONU, dar și un subiect de controversă din cauza sferei sale uriașe de acoperire.

Securitatea globală poate fi subminată realmente ușor de preocupările referitoare la asigurarea unui anumit nivel de securitate națională; dacă o națiune se simte amenințată de alta. Securitatea globală nu poate exista în vreme ce actorii lumii sunt în dezacord, ea poate fi compromisă de existența atitudinii de respingere și dezacord afișată de un stat asupra filozofiei de guvernare. Din aceste motive, conceptul de securitate globală nu este consistent, el presupune existența unei entități supranaturale care ar putea lua decizii aplicabile întregii omeniri. Putem considera că, în condițiile în care competiția pentru resurse între națiuni s-a accentuat, este puțin probabil ca securitatea globală să devină un concept durabil în relațiile internaționale.

Analiza securității, la toate nivelurile sale, este legată de conceptele de bază ale psihologiei și sociologiei. Globalizarea poate fi descrisă ca un proces ce integrează nu numai economia ci și cultura, tehnologia, chiar guvernarea, afectând și conectând oamenii de pretutindeni, atât în sens pozitiv cât și negativ. La sfârșitul secolului XX, începutul secolului XXI, ONU a adus în discuție conceptul de globalizare cu față umană. Conceptul denotă o arie ideală în care întreaga omenire se simte în siguranță în viața de zi cu zi având avantajul protecției în fața amenințării bolilor, foametei, șomajului, criminalității, conflictului social, presiunii politice, dezastrelor ecologice, etc.

Existența securității umane poate fi translatată în cerințe de securitate în domeniile politic, economic, social, militar, ecologic. Securitatea umană se află permanent sub amenințarea unei stări de insecuritate a existenței cotidiene. Insecuritatea și în special, insecuritatea umană, existentă în mai multe domenii ale vieții sociale, poate duce la declanșarea unui conflict ce poate degenera în unul armat. Lumea este acum mult mai aproape de viziunea „Kantiană”. Războaiele dintre state sau armate naționale au devenit un anacronism, deoarece interdependența globală, inclusiv legăturile transnaționale la nivel politic și militar interzic agresiunile de acest tip.

Noile conflicte armate (noile războaie) sunt purtate de foarte multe ori în numele dorinței de putere. Scopul violențelor este de cele mai multe ori controlul teritoriului prin excluderea celorlalți sau controlul resurselor umane. Noile războaie născute în contextul globalizării sunt caracterizate de o multitudine de conexiuni globale. Conflictele armate desfășurate în plan național au implicații și efecte asupra nivelului internațional. În același timp, conflictele armate internaționale pot avea ca sursă starea de insecuritate existentă la nivel național, local sau chiar uman.

Războiul a evoluat de la definiția clasică (conflict armat deschis, adesea prelungit, ce implică violență organizată între națiuni, state sau facțiuni motivate politic) la interpretări care ilustrează noile caracteristici ale mediului de securitate influențat de globalizare, de terorism și de inovațiile tehnologice surprinzătoare. Aceste teze sau definiții contemporane iau în considerare diversificarea actorilor și modificarea formelor de violență (referindu-se la un act de violență realizat de un stat, o organizație criminală, o grupare teroristă, un grup revoluționar sau o coaliție de state) cu scopul de a-l determina pe inamic să se supună unor reguli, să accepte o ideologie specifică de a preveni sau a permite o activitate criminală.

Este evident că s-a petrecut o modificare de substanță și în sursele războiului, de la expansiunea geopolitică și aspecte ideologice, la conflicte asupra resurselor și identităților.

I.2 DREPTUL CONFLICTELOR ARMATE ÎN PLANIFICAREA ȘI DESFĂȘURAREA OPERAȚIILOR MILITARE

În procesul pregătirii și desfășurării acțiunilor militare, comandanții și statele majore de mari unități și unități, în urma consultării cu consilierii juridici vor lua măsuri de aplicare a dreptului conflictelor armate pe timpul planificării, organizării, coordonării și controlului acțiunilor militare. Într-un stat democratic, controlul politicului asupra armatei este evident și necesar, având în vedere că relațiile între state sunt direcționate de factorul politic. Totodată, în timp de război sau criză, puterea politică este cea care stabilește scopurile politico-strategice de atins pe care organismul militar le transformă în scopuri strategice militare, scopuri operative și le îndeplinește prin forme și procedee specifice.

Indiferent de teatrul de operații, scopurile politice transformate în misiuni de luptă trebuie îndeplinite și supuse unui control riguros pentru a evita escaladarea

conflictului sau implicarea unor alte forțe (părți). Scopul final strategic al planificării este acela de a pune organismul militar în poziția de a putea reacționa în timp scurt, în mod organizat și cu maximă eficacitate la o posibilă viitoare amenințare. Aspectul necesar de amintit și comentat în aceste condiții este planificarea operațională. În scopul pregătirii și desfășurării de operații militare, este necesar să se întocmească planuri operaționale ce includ toți factorii relevanți referitori la desfășurarea eficientă și cu succes a operației.

Distingem trei factori activi, importanți în depunerea unui efort conjugat ce trebuie să-și găsească expresia în planificarea acțiunilor, și anume:

- comandantul;
- statul major;
- **consilierul juridic**, care trebuie să contureze un model de integrare al

principiilor dreptului conflictelor armate în concepția acțiunii militare, rezultat al principiilor generale de drept umanitar, principii pe care le voi prezenta pe scurt:

a). Principiul inviolabilității și securității persoanei în timpul conflictelor armate impune oricăror acțiuni militare să fie întotdeauna compatibile cu respectul ființei umane, integrității sale fizice și morale iar toate persoanele vor fi tratate fără nicio distincție fondată pe rasă, sex, naționalitate, limbă, clasă socială, avere, opinii politice, filozofice și religioase sau pe oricare alte criterii analog;

b). Principiul proporționalității indică părților în conflict de a nu cauza adversarilor lor pagube și pierderi decât în proporție necesară atingerii scopului acțiunilor militare (de a distruge sau a slăbi potențialul militar al inamicului) și obligă beligeranții să nu folosească forța peste limitele necesare obținerii victoriei;

c). Principiul discriminării sau al limitării atacurilor la obiectivele militare, prevede că membrilor forțelor armate, care au dreptul exclusiv de a ataca inamicul și de-a-i rezista, li se interzice atacarea populației și bunurilor civile, culturale și a altor categorii de persoane și bunuri protejate;

d). Principiul limitării mijloacelor și metodelor de luptă impune beligeranților că dreptul de a-și alege armele și modalitățile de luptă sunt limitate, excluzându-se total utilizarea armamentelor, tehnicii și metodelor de luptă excesive ca și a celor fondate pe trădare sau perfidie;

e). Principiul protecției victimelor războiului și a populației civile contra pericolelor ce decurg din acțiunile militare, impune ca persoanele aflate în afara luptelor ca și cele care nu participă la ostilități să fie respectate, protejate și tratate cu umanitate iar statele trebuie să asigure protecție persoanelor căzute în puterea lor;

f). Principiul neutralității asistenței umanitare arată că activitatea de sprijin și ajutor desfășurată de personalul sanitar și religios, de organizațiile naționale și internaționale umanitare nu reprezintă un amestec ilegal în conflictul armat, motiv pentru care trebuie lăsată să-și îndeplinească obiectivele, fiind asigurată și respectată de toți beligeranții.

Regulile specifice acțiunilor militare și principiile generale de drept umanitar se află într-o strânsă interdependență; de asemenea o altă caracteristică a principiilor rezidă în caracterul lor relativ, în sensul că nu au o aplicare rigidă și absolută ci una

grevată de multiple derogări și excepții care nu fac decât să le întărească obligativitatea.

Analizând principiile generale de drept umanitar mai sus prezentate și necesare în sprijinul acțiunilor militare putem spune că au rezultat elemente de planificare operațională:

- *Dreptul de a alege mijloacele și metodele de război nu este nelimitat.* Mijloacele de luptă trebuie planificate și utilizate astfel încât să se evite pierderile și daunele civile. să se reducă nivelul pierderilor și daunelor inevitabile în toate cazurile;

- *Evitarea suferințelor și daunelor excesive.* Se interzice orice formă de violență care nu este indispensabilă pentru a dobândi superioritatea asupra inamicului. În consecință, este interzisă utilizarea armelor de natură a cauza suferințe inutile, excesive, daune întinse, durabile și grave mediului natural;

- *În orice moment se va face distincția între: combatanți și persoanele civile; obiective militare și bunuri civile.* Pe acest temei, se va manifesta o grijă constantă pentru ocrotirea populației civile, a persoanelor și bunurilor civile. Scopul principal al acestui principiu constă în evitarea, iar atunci când nu este posibil, reducerea pierderilor și daunelor civile.

Atacurile se execută numai împotriva obiectivelor militare, obiectivul militar trebuind a fi identificat ca atare, precizat fără niciun echivoc și dat în responsabilitatea unui element structural subordonat, acesta limitând atacul numai la obiectivul militar primit.

- *principiul proporționalității va fi respectat.* O acțiune militară este conformă acestui principiu atunci când nu cauzează pierderi și daune civile excesive în raport cu rezultatul militar așteptat.

În consecință, principala concluzie care se impune referitor la implicațiile aplicării dreptului conflictelor armate asupra conducerii acțiunilor militare vizează utilizarea de reguli clare, logice, adecvate fiecărei etape a procesului și fiecărei funcții a sistemului, astfel încât respectarea dreptului să reprezinte o simplă problemă de ordine și disciplină.

Nimeni nu poate contesta astăzi progresul în domeniul dreptului conflictelor armate având un rol motor și din ce în ce mai eficace decât cel al reglementărilor juridice. Nu întâmplător, se utilizează expresia „*revoluție în domeniul militar*”, modalitate adecvată de exprimare a mutațiilor radicale care au loc în fenomenul militar.

Opinez că natura raporturilor dintre știința militară și drept este evocabilă prin conceptul de normativism. Regulile elaborate de dreptul conflictelor armate reprezintă un set de constrângeri, restrângeri și recomandări juridice, iar cea mai mare parte din ele au un efect nemijlocit în planul conducerii acțiunilor militare, la nivel strategic, operativ, tactic, și implicit, în activitatea de stat major. O concluzie de maximă importanță ce rezultă din analiza efectuată este că *principiile și normele dreptului nu se aplică haotic, ca un dat de la sine, în mod impersonal. Ele au fost concepute, inițial pentru conflictele armate internaționale. Dezastrele provocate de războaiele civile au determinat crearea unei breșe în zidul*

suveranității statale și au fost inițiate norme special destinate conflictelor armate neinternationale. Realitatea ultimelor decade a generat proliferarea conflictelor interne internaționalizate, situație de natură a complica aplicarea dreptului.

Din punct de vedere al conducerii strategice, are o foarte mare importanță stabilirea întinderii câmpului de aplicare al dreptului (*dreptul nu poate fi aplicat fără a fi cunoscut*). Asocierea alături de comandant și consilier juridic, a statelor majore din mari unități și unități din toate categoriile de forțe, este un element principal de noutate ce trebuie evidențiat.

Aplicarea dreptului conflictelor armate trebuie să fie integrată organic în șirul de activități realizate ciclic, specifice procesului de conducere al organizațiilor militare la toate nivelurile lor. Responsabilitatea de a califica conflictul o are conducerea strategică – stabilind în funcție de natura și intensitatea ostilităților sau a obligațiilor asumate de adversar, câmpul de aplicare al dreptului conflictelor armate.

Ultimele previziuni asupra războaielor și păcii în comunitatea internațională a noului mileniu, avansează ideea că dreptul internațional s-ar putea transforma tot mai mult dintr-un drept al războiului într-un drept al păcii, mai ales că după 1945, în ordinea juridică instituită prin Carta ONU, dreptul ancestral al statelor de a face război a fost abolit, fiind înlocuit printr-un adevărat drept al păcii (**jus contra bellum**) care sancționează crimele de agresiune contra păcii, monopolizând recursul la forța armată în mâinile comunității internaționale, prin intermediul Consiliului de Securitate⁷⁰.

Interzicerea dreptului subiectiv al statelor la război (**jus ad bellum**) a introdus modificări importante dreptului obiectiv al conflictelor armate cum ar fi **abandonarea regulii avertismentului prealabil neechivoc** în favoarea unei declarații de război condiționate ori a unui ultimatum care conține o declarație de război condiționată. Și aceasta nu numai din rațiuni militare, dar mai ales din considerente politice și juridice (*interzicerea folosirii forței și asimilarea declarației de război și a ultimatumului cu actele de agresiune*). În practica relațiilor internaționale s-a recurs la un substitut perfecționat al avertizării prealabile prin intermediul rezoluțiilor organelor organizațiilor internaționale ori a declarațiilor unilaterale ale statelor, rezoluții care conțin adesea cereri „*ultimative*” adresate celor considerați a fi încălcat ordinea mondială, în caz contrar, utilizându-se forța pentru restabilirea ordinii juridice și sancționarea agresorilor.

În mod simetric, încheierea conflictelor armate are, de asemenea, proceduri specifice urmare a instituirii ordinii mondiale prin care dreptul subiectiv al statelor de a recurge la război a fost prohibit. Astfel, **armistițiul și capitularea, ca forme de încetare a ostilităților militare, au continuat să existe, în timp ce tratatul de pace, ca modalitate de restabilire a păcii și ca instrument juridic care pune capăt oficial stării de beligeranță**, marcând momentul la care efectele juridice ale războiului încetează, **n-a mai fost utilizat** pentru stabilirea drepturilor și obligațiilor viitoare ale foștilor beligeranți. Chiar Consiliul de Securitate, în

⁷⁰ I. Dragoman, C. Militaru, C. Panduru, Relații internaționale actuale, Editura Intergraf, 2004, p.87.

exercitarea atribuțiilor sale pentru menținerea păcii și securității internaționale a obligat, prin rezoluțiile sale, beligeranții să încheie acorduri de încetare a focului, de soluționare pe cale pașnică a litigiilor, sau reglementarea ulterioară a raporturilor dintre beligeranți.

O altă instituție a dreptului internațional umanitar care a fost influențată de modificările din structura relațiilor internaționale este și **neutralitatea**. Față de accepțiunea clasică, în care neutralitatea avea un caracter moral, întemeiat pe simbolistica păcii, în actuala ordine juridică, în care repetăm, războiul a fost interzis, *statele beligerante nu mai pot fi neutre întrucât agresorul care a încălcat pacea internațională recurgând la violență trebuie sancționat*, iar victima agresiunii sprijinită. Nu numai argumentul moral, expus, ci și cel juridic justifică această opinie.

Principiul răspunderii individuale și colective a statelor membre ale comunității internaționale organizată pentru garantarea respectării normelor dreptului internațional conduce în mod logic la condamnarea neutralității nediferențiate întrucât nu mai poate exista abținere față de agresor; *obligația de intervenție colectivă a membrilor ONU împotriva acestuia pentru a-l sancționa pentru încălcarea păcii înseamnă desființarea concepției clasice a neutralității*, ca o concepție contrară ordinii⁷¹ internaționale și înlocuirea ei, dacă nu cu acțiuni directe de constrângere a agresorului, cel puțin cu o neutralitate diferențiată care nu înseamnă imparțialitate față de beligeranți, ci implică în mod necesar respectarea rezoluțiilor privind infractorii internaționali și efortul de ajutorare a victimei agresiunii.

În aceste zile în care mulți români se întreabă **ce caută soldații noștri în Irak**, doctrina dar și cercetarea juridică ne ajută să înțelegem de ce neutralitatea, marea invenție a dreptului internațional din epoca clasică a statelor suverane, a devenit, acum, din ce în ce mai improbabilă.

A fi neutru nu înseamnă doar a nu trimite trupe sau „*a nu te băga*”. Neutralitatea presupune un întreg complex de condiții care nu mai există acum:

- suspendarea oricărei judecăți morale asupra acțiunilor unui stat,
- limitarea strictă a războiului la un conflict între armate combatante
- neafectarea populației civile.

Un exemplu clasic ar fi invadarea Sileziei austriece de către Friedrich al II-lea al Prusiei: - nimeni nu s-a gândit să pună la îndoială dreptul unui stat suveran de a declara război altui stat suveran. - pe vremuri se declarau. Acum potențații lumii nu mai declară război, ci doar ordonă o acțiune de poliție împotriva unor răufăcători. Cum mai poți fi neutru într-o lume al cărui imaginar este dominat de lupta globală dintre bine și rău? Nu ne-o fi plăcând să privim în față asemenea teze incomode, dar nu cred că politica struțului a fost vreodată profitabilă⁷² Și chestiunea represaliilor, care în dreptul internațional umanitar reprezentau actele derogatorii de la normele sale, iar vreme îndelungată au fost modalitatea firească

⁷¹ A se vedea, în acest sens „Ultimatumul” adresat de Statele Unite Irak-ului înainte de invadarea acestuia în 1991 și mai recent, în 2003, precum și alte situații asemănătoare.

⁷² Toader Paleologu, Revine Schmitt? Ziarul Ziua, nr.3295/ 2 aprilie 2005, p.6.

de sancțiune și obligare a inamicului să respecte dreptul războiului, cu îndeplinirea cumulativă a condițiilor de a rezulta dintr-un act ilicit al acestuia, să fie proporționale cu agresiunea inamicului, să nu fie îndreptată împotriva persoanelor protejate și să înceteze atunci când adversarul nu mai încalcă regulile, au fost treptat interzise. Inițial au existat atât propuneri pentru prohibirea oricăror forme de represalii împotriva persoanelor și bunurilor protejate, cât și opinii în sensul recurgerii condiționate la represalii⁷³.

Pe cale de consecință, rezultatul a constat într-o serie de interdicții necondiționate care protejează contra represaliilor răniții, bolnavii și naufragiații, personalul sanitar și religios, persoanele civile, bunurile civile, bunurile culturale, bunurile indispensabile supraviețuirii populației civile, mediul natural, lucrările și instalațiile conținând forțe periculoase. Se pare însă că statele nu au înțeles, în litera și spiritual său, dreptul umanitar, din moment ce multe dintre ele au făcut declarații în sensul că vor aplica dispozițiile respective numai în măsura în care interpretarea acestora nu face obiectul folosirii mijloacelor indispensabile prevăzute de dreptul internațional pentru protejarea propriei populații împotriva violărilor grave, manifeste și deliberate comise de adversar.

Deși recursul la represalii se face, în statele respective, prin invocarea condițiilor tradiționale recunoscute de dreptul cutumiar, interzicerea convențională a represaliilor contra civililor se transformă într-o regulă cutumiară universală urmare celor statuate de Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie⁷⁴.

Fenomenul conflictologic continuă să se manifeste și la începutul noului mileniu. Chiar dacă, noile războaie sunt caracterizate prin asimetrie, demilitarizare, privatizare și comercializare⁷⁵, lupta globală împotriva terorismului internațional, ca formă de criminalitate transnațională organizată, implică un număr din ce în ce mai mare de state. În consecință, complexitatea războiului impune o analiză multidimensională a dreptului internațional umanitar, dar mai ales a evoluției acestuia în sensul umanizării normelor sale, întrucât una din dimensiunile fundamentale ale oricărui conflict armat este conformarea sa cu reglementarea juridică a ordinii mondiale.

Achiesăm la părerea acelor autori⁷⁶, care afirmă că spre deosebire de alte ramuri de drept, dreptul internațional umanitar a dobândit la acest început de secol XXI un caracter universal, în sensul că indivizii, fie că sunt civili sau militari, din țări foarte diverse și care au cunoscut diferite forme de conflicte armate, recunosc principiile umanitare și aderă la ele. Dreptul umanitar este universal nu numai prin vocație dar și pentru că este recunoscut. Când vorbim de recunoașterea dreptului internațional umanitar facem referire la o dublă accepție a termenului „**recunoaștere**”:

⁷³ Cassese, International Law, Oxford University Press, 2001, p. 232-233; I. Dragoman, C. Militaru, C. Panduru, op. cit., 2004, p.231.

⁷⁴ Cassese, International Law, Oxford University Press, 2001, p. 232-233; I. Dragoman, C. Militaru, C. Panduru, op. cit., 2004, p.231.

⁷⁵ Herfried Münkler, The wars of the 21st century, RICR nr.849/2003, p.7.

⁷⁶ Daniel Muñoz-Rojas și Jean-Jaques Tresard, Originile și comportamentul în război, Studiu publicat în RRDU nr.2(49)/2004, p.33-40.

- a. la faptul de a identifica câteva lucruri cu ajutorul memoriei (*dimensiunea cunoașterii*)
- b. la faptul de a-l admite ca fiind al său (*dimensiunea de adeziune*).

I.3. ROLUL DREPTURILOR OMULUI ÎN UMANIZAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

Într-adevăr substituirea într-o manieră din ce în ce mai mare a noțiunii de „dreptul războiului” cu sintagma „dreptul internațional umanitar” demonstrează influența mișcării drepturilor omului asupra dreptului umanitar, drepturi care au devenit în zilele noastre o nouă religie, iar protecția lor capătă o anvergură planetară⁷⁷. Din această perspectivă dreptul internațional umanitar și dreptul internațional al drepturilor omului sunt „*rude apropiate*”, fiind intim legate de persoana umană⁷⁸. Dreptul internațional umanitar și dreptul internațional al drepturilor omului sunt complementare și foarte apropiate, iar practica internațională a dovedit că între drepturile omului și dreptul umanitar există legături intrinseci, deși ele alcătuiesc două sisteme juridice distincte.

În această perioadă se manifestă o convergență a normelor dreptului umanitar și drepturile omului⁷⁹, prin care pot fi instituite mecanisme mixte de protecție care să acopere toată gama de pericole pentru ființa umană. Drepturile fundamentale ale omului consacrate prin instrumente juridice internaționale, au un caracter de universalitate și ca atare, trebuie garantate și respectate în toate împrejurările în timp de pace, în timp de conflict armat internațional sau neinternațional, de tensiuni și tulburări interne. De asemenea, aceste drepturi trebuie respectate atât pe teritoriul național cât și în afara acestuia, indiferent de statutul pe care-l au oamenii (*în misiune oficială, turiști, apatrizi, refugiați, emigranți, etc.*) Or, este cunoscut, că **sistemele internaționale nu asigură o protecție a drepturilor fundamentale ale omului.**

Este vorba, în special, de anumite situații de violență la nivel național, precum tensiuni interne, dezordini, tulburări interne, stări de asediu, revoluții, insurecții, terorism, situații și stări care în prezent au devenit tot mai frecvente. Schimbarea fenomenului conflictologic către războaie intrastatale sau mixte precum și contextul atrocităților contemporane au direcționat dreptul umanitar către dreptul drepturilor omului. Acesta din urmă a influențat într-o mare măsură formarea normelor cutumiare ale dreptului umanitar, lucru care este vizibil atât în jurisprudența instanțelor cât și în activitatea organizațiilor internaționale⁸⁰.

⁷⁷ Pe larg despre protecția drepturilor omului, a se vedea, A. Năstase, Drepturile omului, religie a sfârșitului de secol, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1992.

⁷⁸ Louise Doswald-Beck și Sylvain Vile, Le droit international humanitaire et le droit de l'homme, RICR, nr.800/1993, p.99-128; Gr. Geamănu, op. cit., vol. II, p. 442.

⁷⁹ În acest sens, a se vedea, Daniel O'Donnell, Tendințe actuale în aplicarea dreptului umanitar prin mecanismele Națiunilor Unite pentru drepturile omului, în Studii și cercetări juridice, vol. II, Editura Semne 94, București, 1999, p.146-172.

⁸⁰ Th.Meron. op.cit.,2000, p.244.

„Curentul de influență” declanșat la Nürnberg, a continuat datorită cazurilor aduse în fața Curții Internaționale de Justiție, (*Nicaragua versus SUA*⁸¹), deciziilor Tribunalului Penal pentru fosta Iugoslavie și Rwanda; *Opinieii Consultative cu privire la armele nucleare*⁸², și studiului CICR referitor la normele cutumiare ale Dreptului internațional umanitar. **Opinio iuris** și-a dovedit influența în formularea luărilor de cuvânt ale reprezentanților guvernamentali în fața organizațiilor internaționale, în conținutul rezoluțiilor, declarațiilor și a unor instrumente juridice adoptate de astfel de organizații precum și în consimțământul statelor pentru aderarea la acele instrumente.⁸³ de drept prin care s-a ajuns la un consens social în scopul umanizării comportamentului statelor și a armatelor în timp de conflict armat.

Judecătorii, oamenii de știință, guvernele și organizațiile neguvernamentale sunt pregătite să accepte o discrepanță între practică și normele care referă, fără interpretarea naturii lor de obligativitate. Instanțele au ignorat în mod frecvent practica operațională a câmpului de luptă. Fără abordarea formală a cererilor duale (*practică și jurisprudență*) pentru formarea dreptului internațional cutumiar, ei tindeau să aprecieze declarațiile atât ca mărturie a practicii cât și ca articulări ale jurisprudenței. Astfel, în elaborarea hotărârilor lor instanțele s-au întemeiat fie pe această opinio iuris,⁸⁴ fie pe principiile generale ale dreptului umanitar așa cum rezultă ele din Convențiile de la Geneva sau din alte convenții umanitare.

Metodologia se aseamănă astfel cu aceea aplicată domeniului drepturilor omului, mai mult decât cea utilizată în alte zone ale dreptului internațional. Formal, totuși, instanțele au urmat practica și obiceiurile războiului, chiar când acestea exced înțelesul tradițional al normei cutumiare. Tendințe similare reale s-au manifestat în reformarea normelor prin astfel de exerciții de codificare precum Conferința de la Roma pentru adoptarea Statutului Curții Penale Internaționale⁸⁵. Opinia publică, media, organizațiile internaționale și CICR au stimulat în mod crucial aceste dezvoltări.

În consecință, normele menționate în instrumentele juridice ale dreptului umanitar sunt tot mai intens privite ca norme de ius cogens și prin urmare, ar trebui să fie aplicate de toate statele pe o bază universală. Printr-un proces de osmoză sau

⁸¹ Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua , Merits, 1986 ICJ Reports

⁸² Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, 1996 ICJ Report para.

⁸³ Gregory I. Naarden, Nonprosecutorial Sanctions for Grave Violations of International Humanitarian Law: Wartime Conduct of Bosnian Police Officials, în AJIL, 2003 nr. 2, p. 342-352. A se vedea și Th. Meron, The Containing Role of Custom in the Formation of International Law, 90 AJIL 238(1996), p. 534-539.

⁸⁴ Este în general admis că procesul cutumiar nu este perfect decât prin reunirea a două elemente. Un prim element este îndeplinirea repetată a actelor denumite „precedente”: este elementul „material” sau „consuetudo”, care poate fi la începutul procesului un simplu uzaj. Al doilea element este sentimentul, convingerea subiecților de drept că îndeplinirea acestor acte este obligatorie întrucât dreptul o cere: de aici calitatea de element „psihologic” sau recurgerea la expresia latină „opinio iuris sive necessitatis”. În timp ce se afirmă tradițional că elementul psihologic este partea finală a acumulării precedentelor, practica contemporană permite să recunoaștem în „opinio iuris” punctul de plecare în procesul cutumiar: cutumelor “cuminiți” din trecut li se adaugă astfel cutumele “agresive” - începând cu “tendințele”, progresiv cristalizate.

⁸⁵ Th. Meron, op.cit., 2000, p.244; Beatrice Florentina Onica Jarka, Jurisdicția internațională penală, Teză de doctorat, Institutul de Cercetări Juridice, București, 2005, p.201-206.

aplicare prin analogie, recunoașterea ca tradițională a normelor și instrumentelor internaționale ale drepturilor omului a afectat interpretarea și eventual condiția normelor paralele în instrumentele juridice ale dreptului internațional umanitar. Influența proceselor desfășurate în domeniul drepturilor omului asupra dezvoltării dreptului cutumiar de către instanțele care aplicau dreptul umanitar este cunoscută. Jurisprudența Tribunalului de la Haga pentru fosta Iugoslavie și a Tribunalului pentru Rwanda oferă un material abundent referitor la modul cum aceste instanțe penale aplică normele dreptului internațional umanitar.⁸⁶

În ceea ce privește definirea unor termeni precum **tortura**, tribunalele penale ad-hoc au adoptat metodologia instituită prin instrumentele privind drepturile omului, nu cea de drept cutumiar. Umanizarea dreptului războiului a primit cel mai mare elan, nu de la dezvoltarea internă, ci de la instrumentele dreptului internațional al drepturilor omului (n.n. sublinierea noastră), întemeiate inițial pe Carta Națiunilor Unite, iar în perioada ulterioară și prin instrumentarea unor procese internaționale prin care s-a stabilit responsabilitatea în sarcina statului.

Dacă mecanismele Națiunilor Unite pentru drepturile omului aplică din ce în ce mai mult dreptul umanitar, fără îndoială că acest lucru se petrece numai datorită acceptării faptului că ramura ce reglementează drepturilor omului și cea privind dreptul umanitar sunt complementare și urmăresc același obiectiv. Se mai utilizează uneori în doctrină și noțiunea de “*cutumă instantanee*” sau imediată, aceasta trebuie înlăturată în pofida opiniei contrare a câtorva voluntariști întrucât un procedeu izolat nu este niciodată susceptibil de a fi capabil să dea naștere unei reguli cutumiare. Totuși de când exigența “*opinio iuris*” (**convingerea de drept sau a necesității**) a fost înscrisă în art.38 din Statutul Curții Internaționale de Justiție”- „*o practică acceptată ca fiind drept*” - jurisprudența rămâne fermă asupra chestiunii de principiu.

De regulă, aplicarea normelor fundamentale ale dreptului umanitar de către mecanismele Națiunilor Unite pentru drepturile omului este judicioasă, din nefericire practica a fost mai puțin coerentă și chiar contestabilă în ceea ce privește aplicabilitatea dreptului internațional umanitar, mai ales în cazul problemelor delicate și, în același timp complexe, de exemplu, atunci când este vorba să se determine dacă o situație trebuie calificată drept un conflict armat, ori dacă conflictul are un caracter intern sau internațional.

Chiar dacă nu este aplicat sistematic de către mecanismele Națiunilor Unite pentru drepturile omului, dreptul internațional umanitar este utilizat din ce în ce mai mult pentru următoarele tipuri de situații:⁸⁷

- când normele dreptului umanitar sunt expres prevăzute să cuprindă o practică determinată, pe care normele dreptului omului nu o prevăd decât indirect;

⁸⁶ V-S. Bădescu, Quelques Considerations theoretiques sur le role de la jurisprudence des instances penale internationales dans le developpement et l’humanisation du droit humanitaire, în Internationally Attended Scientific Conference of the Military Tehnical Academy, București, 2005, p. 63-70.

⁸⁷ D. O’Donnell, op.cit., 1999, p.147.

- când normele dreptului umanitar și drepturile omului sunt egal aplicabile;
- când dreptul umanitar este mai potrivit decât dreptul drepturilor omului datorită calității contravenientului;
- - când normele umanitare se confundă cu dreptul drepturilor omului.

Categoriile mai sus nominalizate nu se exclud unele pe altele, iar granițele lor sunt fluide și depind în principal funcție de cât de largă este interpretarea prevederilor pertinente ale drepturilor omului.

Potrivit unui alt curent de opinie, cele două sisteme, drepturile omului și normele umanitare sunt distincte și în multe privințe diferite și, în ciuda opiniilor pro, între ele rămân divergențe semnificative. Astfel, după cum sugerează Robert Kolb⁸⁸ există două feluri de motive care explică independența aproape totală a dreptului internațional umanitar față de drepturile omului. Primele țin de geneza și dezvoltarea celor două ramuri ale dreptului internațional, aflate în discuție⁸⁹ - *dreptul războiului își are rădăcinile în Antichitate, fiind unul dintre domeniile cele mai vechi ale dreptului internațional public, caracterul său internațional fiind subliniat și de aportul creștinismului, de regulile cavalerismului și ale lui ius armorum, iar drepturile omului sunt produsul teoriilor din Secolul Luminilor despre stat și care și-au găsit firesc expresia în dreptul constituțional intern.* La aceasta se adaugă o anumită dihotomie între Națiunile Unite și CICR. Ea nu ține decât în parte de excluderea dreptului războiului din preocupările ONU.

Motivul cel mai profund ține de statutul de independență al CICR⁹⁰, motiv întărit de caracterul politic al Națiunilor Unite. Dreptul drepturilor omului perceput ca fiind special creat pentru promovarea și dezvoltarea lor, a fost, în felul acesta, îndepărtat de preocupările CICR, care continuă să lucreze doar în domeniul dreptului umanitar. Instituționalul reacționează în fața normativului: *ONU, garantul drepturilor omului, nu dorește un drept al războiului; CICR, garant al dreptului războiului, nu dorește o apropiere de o organizație politică și față de drepturi ale omului care au încetat să o mai exprime.* Rezultă o separare netă între cele două ramuri ale dreptului⁹¹, diferențiere ilustrată și de importante instrumente juridice multilaterale adoptate aproape simultan la finele anilor '40, în aceste două domenii.

Declarația Universală a Drepturilor, Omului din 1948 lasă totalmente deoparte problema respectării drepturilor omului în conflictele armate, în vreme ce, în paralel, la elaborarea convențiilor de la Geneva din 1949, nici nu a fost vorba de

⁸⁸ Robert Kolb, Relații între dreptul internațional umanitar și drepturile omului, în vol.II, Lumea în care trăim, Editura Semne '94, București 1999, p.78-87.

⁸⁹ Pentru o analiză detaliată cu privire la raporturile dintre cele două ramuri de drept a se vedea și: A.H.

Robertson, Humanitarian Law and human rights, Etudes et essais sur le droit international humanitaire

⁹⁰ Statutul de independență al CICR derivă din principiile fundamentale ale Crucii Roșii: umanitate, imparțialitate, neutralitate, independența, caracter benevol, unitate și universalitate, proclamate la cea de-a XX-a Conferință Internațională a sa. Pe larg, cu privire la această problemă a se vedea: Jean Pictet, Les principes de la Croix Rouge, CICR, Geneve, 1955, p.150; Les principes fondamentaux de la Croix Rouge, Institut Henry Dunand, Geneve, 1974, p.3-4; Dumitru Toma, Mișcarea Internațională de Cruce Roșie și Semilună Roșie și Dreptul Umanitar, Editura Ex Ponto, Constanța, 2004.

⁹¹ R. Kolb, op.cit.1999, p.79.

drepturile omului. Nici literatura juridică de specialitate din acea perioadă nu se situa pe o altă poziție, doctrina despre dreptul războiului evoca uneori drepturile omului, neuitând să insiste asupra distanței care separă cele două ramuri, căreia o asemănare de scopuri îi dau impresia de vecinătate.

Este cazul regulilor conținute în a patra Convenție de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război. Doctrina inclusiv cea recentă, le apropie de drepturile omului, întrucât conțin protecția indivizilor fără statut militar⁹². Exempli gratia, articolul 3 comun al celor patru convenții care conține anumite reguli de tratament minimal în conflictele armate neinternaționale, ceea ce apropie aceste instrumente juridice de garantarea drepturilor omului⁹³. Chiar și unii autori ostili oricărei apropieri între dreptul tradițional al războiului și drepturile omului admit că articolul 3 comun al Convențiilor de la Geneva constituie punctul de întâlnire unic al celor două ramuri ale dreptului internațional public⁹⁴. J.A.C. Gutteridge, autor britanic, estimează că articolul 3 comun trebuie înțeles ca ”expresia preocupării ca și într-un conflict intern să fie garantată respectarea anumitor drepturi fundamentale persoanei umane”, apreciind că întreaga Convenție a patra este în acord cu drepturile fundamentale ale omului proclamate de Declarația Universală din 1948⁹⁵.

Ulterior, în anii '50 în comentariile la cele patru Convenții de la Geneva publicate sub îndrumarea lui Jean Pictet, au fost inserate diferite menționări discrete ale drepturilor Omului. Acestea se referă cel mai adesea la domenii în care protecția se înrudește cu garanții clasate la rubrica drepturilor omului sau a libertăților publice, ca, de exemplu, inalienabilitatea drepturilor, tratamentul persoanelor protejate în general, interzicerea torturii, procedura penală, etc.

Evident referirile cele mai frecvente la drepturile omului se află în convenția a patra referitoare la persoanele civile. Dar, în comentariul relativ la articolul 79 al acesteia, accentul este pus în mod direct pe diferența esențială dintre cele două ramuri aflate în discuție. Convenția fidelă noțiunii clasice de drept internațional nu s-ar aplica în raporturile dintre stat și proprii cetățeni. Ea nu ar avea alt obiectiv decât să reglementeze raporturile dintre un beligerant și civilii inamici care în urma ocupării teritoriului statului ai cărei cetățeni sunt, s-ar afla sub controlul puterii adverse.

Aspectul internațional, inerent conceptului clasic al războiului, continuă deci să predomine. Protecția ar fi acordată doar în funcție de situația de beligeranță. O doctrină care ”*nu face altceva decât să scindeze*” (drepturile omului) ar putea într-o zi să lărgescă perspectiva dreptului internațional umanitar, pentru a acorda protecția tuturor, indiferent de naționalitatea lor.

⁹² D. Draper, The relationship between the human rights regime and the law of armed conflict, Israel, Yearbook on Human Right, vol.I, 1971, p.205.

⁹³ L. Doswald-Beck, S.Ville, Le droit international humanitaire et le droit des droits de l'homme” CICR,nr.800/1993, p.119 și următoarele.

⁹⁴ H. Meyrovitz, Le droit de la guerre et les droits de l'homme, Revue du droit public et de la science politique en France et a l'etranger, vol.88/1972, p.1104.

⁹⁵ I. A. Gutteridge, The Geneve Convention of 1949, British YearBook of International Law, vol. 26/1949, p.300-325.

Caracteristica umanitară și umanizatoare a dreptului războiului este rezumată în Clauza Martens a convențiilor de la Haga privitoare la legile și obiceiurile războiului terestru din 1899 și 1907 și reluată în Convențiile din 1949 și Protocoalele adiționale. Potrivit acestei clauze, în cazurile neacoperite de reglementările adoptate sau de alte acorduri internaționale, civilii și combatanții rămân sub *”protecția și autoritatea principiilor dreptului internațional decurgând din cutuma stabilită, din principiile umanității și din comandamentele conștiinței publice”*. Limbajul puternic al Clauzei Martens cu invocarea legilor umanității, precum și a imperativelor conștiinței publice, explică rezonanța sa în formarea și interpretarea dreptului internațional umanitar. Același limbaj retoric și etic al „Clauzei” a compensat prin conținutul normativ, oarecum vag și neprecizat, puternica influență pe care a exercitat-o asupra activității normative ulterioare⁹⁶. Caracterul special al Clauzei Martens derivă din faptul că ea menționează mai curând drepturile omului decât principiile dreptului oamenilor. De altfel, această menționare a drepturilor omului a fost înlocuită prin termenul de *”principii umanitare”*.

În ciuda acestor semnale, pozitive ori negative, umanizarea dreptului umanitar nu a cunoscut o evoluție deosebită, alte instrumente juridice privind drepturile omului, post Cartă, ca și unele instrumente juridice internaționale de drept internațional umanitar precum amintitele Convenții de la Geneva cu Protocoalele adiționale, produc o schimbare majoră în doctrină și jurisprudență.

În materii precum interzicerea torturii, a pedepselor crude, inumane sau degradante, arest și detenție arbitrară, la fel de bine, ca și garanțiile procesuale instituite, mișcarea drepturilor omului a exercitat o vastă influență asupra instrumentelor dreptului internațional umanitar, producând atât un paralelism între normele juridice, cât și o convergență crescândă în aplicabilitatea acestora.

Rezultă așadar, faptul că deși dreptul războiului și drepturile omului au rădăcini istorice diferite, nimic nu a împiedicat ca principiul umanității să devină numitorul comun al ambelor sisteme. Curente de opinie actuale, indică și o mai mare convergență în acest sens⁹⁷.

A patra Convenție de la Geneva a reflectat necesitatea resimțită de a crește nivelul protecției indivizilor și a populațiilor, mai ales în teritoriile ocupate. Ea stabilește un nou echilibru între drepturile ocupantului și drepturile populației statului ocupat și obligă pe ocupant să-și asume o responsabilitate sporită pentru bunăstarea populației aflate sub controlul său, prevăzând în detaliu protecția care trebuie acordată civililor, populației în general, grupurilor vulnerabile precum copiii și femeile, în teritoriile ocupate și în particular, să aplice la orice oră și în toate locurile regulile de mai jos:

- *indivizii vor fi protejați împotriva oricărei violențe care ar atenta la viața și integritatea lor;*
- *luarea de ostatici este interzisă;*

⁹⁶ Th. Meron, *op.cit.*, 2000, p.245.

⁹⁷ A se vedea, D. O'Donnell, *op.cit.*, 1999, p. 154-156.

- *execuțiile pot fi puse în aplicare numai dacă judecata anterioară s-a efectuat de către o instanță obișnuită, respectându-se garanțiile și procedurile judiciare recunoscute de către popoarele civilizate;*
- *tortura de orice fel este interzisă”.*

Aceste reguli care constituie temeiul Cartei Universale a drepturilor omului vor fi respectate cu prioritate. Dacă beneficiul Convenției nu poate fi recunoscut unei persoane, aceasta rămâne „**sub protecția principiilor drepturilor omului așa cum rezultă din regulile stabilite între națiuni civilizate**”⁹⁸. După delegatul danez, Cohn, articolul 3 ar fi trebuit să fie înțeles în continuare ca neaducând nici o atingere drepturilor pe care indivizii le au asigurate din alte surse, mai ales drepturile omului. „*Nimic din prezentul articol nu poate fi interpretat ca privând persoanele care sunt în afara clauzelor acestui articol de drepturile lor de om, și mai ales de dreptul lor legitim la apărare, față de acte ilegale, sancționate prin legislația lor națională aflată în vigoare înainte de începerea ostilităților sau ocupației.*” Recunoașterea de către Curtea Internațională de Justiție articolului 3 ca fiind o reflectare a „**considerentelor elementare ale umanității**” precum și a crimelor împotriva umanității drept crime de război și altele asemenea, toate reprezintă influența drepturilor omului asupra dreptului umanitar⁹⁹. Stabilirea mecanismelor pentru jurisdicția penală internațională și reprimarea crimelor împotriva umanității, dezvăluie de asemenea, intenția de a merge dincolo de nivelul inter-statal și de a asigura protecția umanitară a indivizilor și grupurilor de indivizi¹⁰⁰.

Potrivit notelor și comentariilor CICR asupra Convențiilor I și III persoanelor protejate li se permite să invoce drepturile omului împotriva deportărilor forțate fără intervenția statelor lor naționale, dreptul drepturilor omului stimulând în plus această relație simbolică în aplicarea dreptului umanitar¹⁰¹. Acestui drept îi lipsesc unele aspecte specifice dreptului umanitar, iar experții în domeniu trag concluzii pe care specialiștii în dreptul umanitar le găsesc problematice, dar chiar idealismul și puritatea lor sunt cea mai mare putere.

Puțini, dacă nu chiar de loc sunt cei familiarizați cu aplicarea dreptului umanitar. Sunt excepție de la regulă, Tribunalele pentru fosta Iugoslavie și Rwanda. Astfel experții în drepturile omului completează un gol instituțional și dau dreptului umanitar o puternică orientare pro-drepturile omului. ***Renașterea dreptului războiului la sfârșitul anilor 1960 a fost declanșată de drepturile omului și mai ales de rapoartele Secretarului General al ONU privitoare la respectarea drepturilor omului în conflictele armate***¹⁰² și de Conferința

⁹⁸ R. Kolb, op.cit., 1999, p.82.

⁹⁹ Luise Darwald, Implementation of Umanitarian Law in FutureWars, C.Rew nr.24/1998, p.32-33.

¹⁰⁰¹⁰⁰ T. Meron, Op. cit, 2000, p.246.

¹⁰¹ ICRC, Commentary on the Geneva Convention (I) for the Amelioration of the condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field 84, Jean S. Pictet ed. 1952.

¹⁰² A se vedea, Respect for Human Rights in Armed Conflicts, Report of the Secretary-General, UN DOC. A 7720 (1969).

Internațională de la Teheran din 1968 cu privire la drepturile omului, care a adoptat Rezoluția XXIII intitulată „Respectarea drepturilor omului în perioada conflictului armat”. Exegeții dreptului internațional umanitar au recunoscut că acesta a suferit o stagnare aproximativă înainte ca influența mișcării drepturilor omului să fie exercitată, ulterior această influență contribuind la dezvoltarea dreptului umanitar.

În plus, un element major în evoluția umanizării dreptului războiului a fost transformarea principiului reciprocității și schimbarea caracterului conflictului armat de la esențialmente internațional, la conflict intern, în special. În legătură cu principiul reciprocității se impune un scurt comentariu în sensul că pentru aplicarea legilor și obiceiurilor războiului un rol important revine principiului reciprocității, ca principiu general al dreptului internațional. Nu este posibil ca un stat beligerant să respecte legile și obiceiurile războiului, iar celălalt stat beligerant să le încalce.

Comentariile asupra Primei Convenții subliniază caracterul necondiționat și nereciprocal al obligațiilor: *„Un stat nu proclamă principiul protecției datorate combatanților răniți și bolnavi în speranța de a salva un anumit număr al propriilor săi conaționali. El procedează așadar, în acest fel, în afara respectului pentru persoana umană, iar articolul 1 comun poate fi deja văzut ca dreptul umanitar aplicabil **erga omnes**, analog drepturilor omului”.*

BIBLIOGRAFIE

1. **Jose Ortega y Gasset**, Europa și ideea de națiune, Editura Humanitas, București, 2002
2. **Ion Dragoman, Mircea Radu**, Modernitate în problemele fundamentale de Drept Internațional Umanitar- Teze și sinteze, Editura Zedax, Focșani, 2005.
3. **Held, D. ș.a.**, Transformări globale. Politică, economie și cultură, Editura Polirom, Iași, 2004.
4. **Mureșan, M, Văduva, G.**, Războiul viitorului, viitorul războiului, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
5. **Center for Defense Information World at War**, în The Defense Monitor, vol. XXXIX/nr.1/ 2005.
6. **Kanji, Omario**, Security Beyond Intractably Knowledge Base, 2003.
7. **ONU, HUMAN DEVELOPEMENTS REPORT: Globalisation with a Human Face**, 1999
8. **Forsyth, Michael, Finesse**, „A Short Theory of War, în Military Rewiew, 2004